

การพัฒนาระบบการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม
ของสถาบันอุดมศึกษาไทย

The Development of the University Social Engagement Operating System
for Thai Higher Education Institutions

¹สุจิตราภรณ์ ทับครอง, ²จักรกฤษณ์ โปณะทอง และ ³โอภาส สุขหวาน

¹Sujitraporn Thabkrong, ²Chakrit Ponathong, and ³Ophat Sukwan

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Faculty of Education, Srinakharinwirot University, Thailand

E-mail: sujitraporn.thabkrong@g.swu.ac.th¹, chakritp@swu.ac.th², ophast@hotmail.com³

Received June 9, 2024; Revised July 16, 2024; Accepted August 30 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีของการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย และ 2) เพื่อพัฒนาระบบการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย รูปแบบการวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ตัวแทนสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 25 คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 3 ชนิด คือ 1) แบบบันทึกข้อมูลเอกสารและแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแนวปฏิบัติที่ดีของการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย 2) ร่างระบบการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย 3) และแบบวิเคราะห์ข้อมูลการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. แนวปฏิบัติที่ดีด้านปัจจัยนำเข้าหรือเป้าประสงค์มี 45 แนวปฏิบัติ แนวปฏิบัติที่ดีด้านกระบวนการมี 44 แนวปฏิบัติ และแนวปฏิบัติที่ดีด้านผลลัพธ์หรือกลุ่มคนมี 59 แนวปฏิบัติ โดยแนวปฏิบัติที่ดีทั้งหมดมีความครอบคลุมทุกภารกิจของอุดมศึกษาและการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์

2. ระบบการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย มีองค์ประกอบของระบบ 5 องค์ประกอบ ประกอบด้วย 1) สภาพปัจจุบันและภาพอนาคตที่คาดหวัง มีองค์ประกอบย่อย 2 องค์ประกอบ 2) ปัจจัยนำเข้า มีองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ 3) การ

ดำเนินงาน มีองค์ประกอบย่อย 3 องค์ประกอบ 4) ผลผลิต มีองค์ประกอบย่อย 2 องค์ประกอบ และ 5) ผลลัพธ์และผลกระทบ มีองค์ประกอบย่อย 2 องค์ประกอบ

คำสำคัญ: แนวปฏิบัติที่ดี; พันธกิจสังคม; พันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม

Abstract

This article aimed 1) to study good practices in the operation of university–society relations missions of Thai higher education institutions and 2) to develop a system for operating the university–society relations missions of Thai higher education institutions. The research format was research and development. Key informants were 25 representatives of higher education institutions using a specific selection method. There were 3 types of tools used in the research: 1) a document recording form and an in–depth interview form on good practices in the operation of university and social relations missions of Thai higher education institutions; 2) a draft of the university mission relations operating system with the society of Thai higher education institutions; and 3) a group discussion data analysis form. The data were analyzed through content analysis and the writing of descriptive narratives.

The research results were as follows: 1. Good practices in terms of inputs or objectives had 45 practices. Good practices in processes had 44 practices and good practices in terms of productivity or groups of people; there were 59 practices, with one newly synthesized indicator being internationalization. All good practices cover all missions of higher education and mission relations operations.

2. The system for operating the university–society relations mission of Thai higher education institutions had 5 components, consisting of 1) current conditions and the expected future picture (need), which had 2 subcomponents. 2) Input factors: 4 subcomponents: 3) Operation (Activity) had 3 subcomponents; 4) Output (Output) had 2 subcomponents; and 5) Results and Impacts. (Outcome/Impact) had 2 subcomponents.

Keywords: Best Practice; Social Engagement; University–Society Engagement

บทนำ

การอุดมศึกษาถือเป็นกลไกหลักในการพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพในกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกศตวรรษที่ 21 และการศึกษายังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างคน สร้างสังคม และสร้างชาติ มีบทบาทสำคัญในการสร้างความได้เปรียบของประเทศเพื่อการแข่งขันและยืนหยัด

ในเวทีโลกภายใต้ระบบเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นพลวัต ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกจึงให้ความสำคัญและทุ่มเทกับการพัฒนาการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของตนให้สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภูมิภาค และของโลก ควบคู่กับการธำรงรักษาอัตลักษณ์ของประเทศ ในส่วนของประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษา การพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของคนไทยให้มีทักษะ ความรู้ความสามารถ และสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานและการพัฒนาประเทศ ภายใต้แรงกดดันภายนอกจากกระแสโลกาภิวัตน์ และแรงกดดันเพื่อให้คนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดี สังคมไทยเป็นสังคมคุณธรรม จริยธรรม และประเทศสามารถก้าวไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้วเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

การศึกษาระดับอุดมศึกษาเริ่มรับมือกับความท้าทายดังกล่าวข้างต้นที่เผชิญอยู่นี้ สถาบันต่าง ๆ จำเป็นต้องถือว่าเวลานี้เป็นโอกาสสำหรับการปฏิวัติการศึกษา (Srisa-an, 2016) การเผชิญหน้ากับสถานการณ์ที่ท้าทาย และการมีส่วนร่วมโดยตรงกับองค์กรอื่นในชุมชนไม่ว่าจะเป็นภาคเอกชน สาธารณะหรือองค์กรใดๆที่ไม่แสวงหาผลกำไรเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง แนวคิดการทำงานเชิงวิชาการกับสังคมแนวใหม่จึงได้เกิดขึ้น เรียกว่า Engagement เป็น University-Social Engagement คือการทำงานวิชาการใน Real Sector เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ จึงจะเป็นไปตามแนวโน้มโลกของภาควิชาการ (วิจารณ์ พานิช, 2562) แนวคิดของพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมจึงถูกนำมาใช้เพื่อเป็นจุดเปลี่ยน (Transition) ของการทำงานกับสังคมของมหาวิทยาลัยซึ่งเดิมดำเนินการอยู่ในรูปแบบของงานบริการวิชาการ (Service) และงานอาสาสมัคร (Volunteering) เป็นหลักไปสู่การทำงานร่วม (Engagement) กับภาคีในพื้นที่ในลักษณะเชิงสถาบันที่เป็นหุ้นส่วนระยะยาว (Long-Term Partnership) และหวังที่จะให้มหาวิทยาลัยเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) อย่างแท้จริงของชุมชนหรือสังคมในพื้นที่ (กฤษ อังคนาพร, 2565) ด้าน ตรุณศักดิ์ ตติยะลาภะ (2560) ได้เสนอความเห็นว่ ในสถานการณ์ที่ผู้เรียนลดน้อยลงและการแข่งขันเพื่อแย่งรับนักศึกษาให้ได้ตามเป้าหมาย มหาวิทยาลัยจะต้องเปลี่ยนแปลงการทำงานร่วมกับสังคมหรือการทำงานของมหาวิทยาลัยที่มีลักษณะเป็นหุ้นส่วนสังคม และนำหลักการที่เรียกว่า พันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม เป็นแนวทางในการดำเนินกิจการของมหาวิทยาลัย (ฉัตรนภา พรหมมา, 2561)

ผู้วิจัยมุ่งหวังว่าการวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย จะทำให้อุดมศึกษาเป็นกลไกในการสร้างคน สร้างชาติ อย่างแท้จริงสามารถตอบสนองเป้าหมายความยั่งยืนและประสานสมดุลระหว่างคุณค่าทางวิชาการ คุณค่าทางเศรษฐกิจ และคุณค่าทางสังคม ให้ดำเนินไปด้วยกันได้อย่างเต็มศักยภาพท่ามกลางพลวัตของสังคมไทยและสังคมโลกต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีของการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย
2. เพื่อการพัฒนาระบบการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย

การทบทวนวรรณกรรม

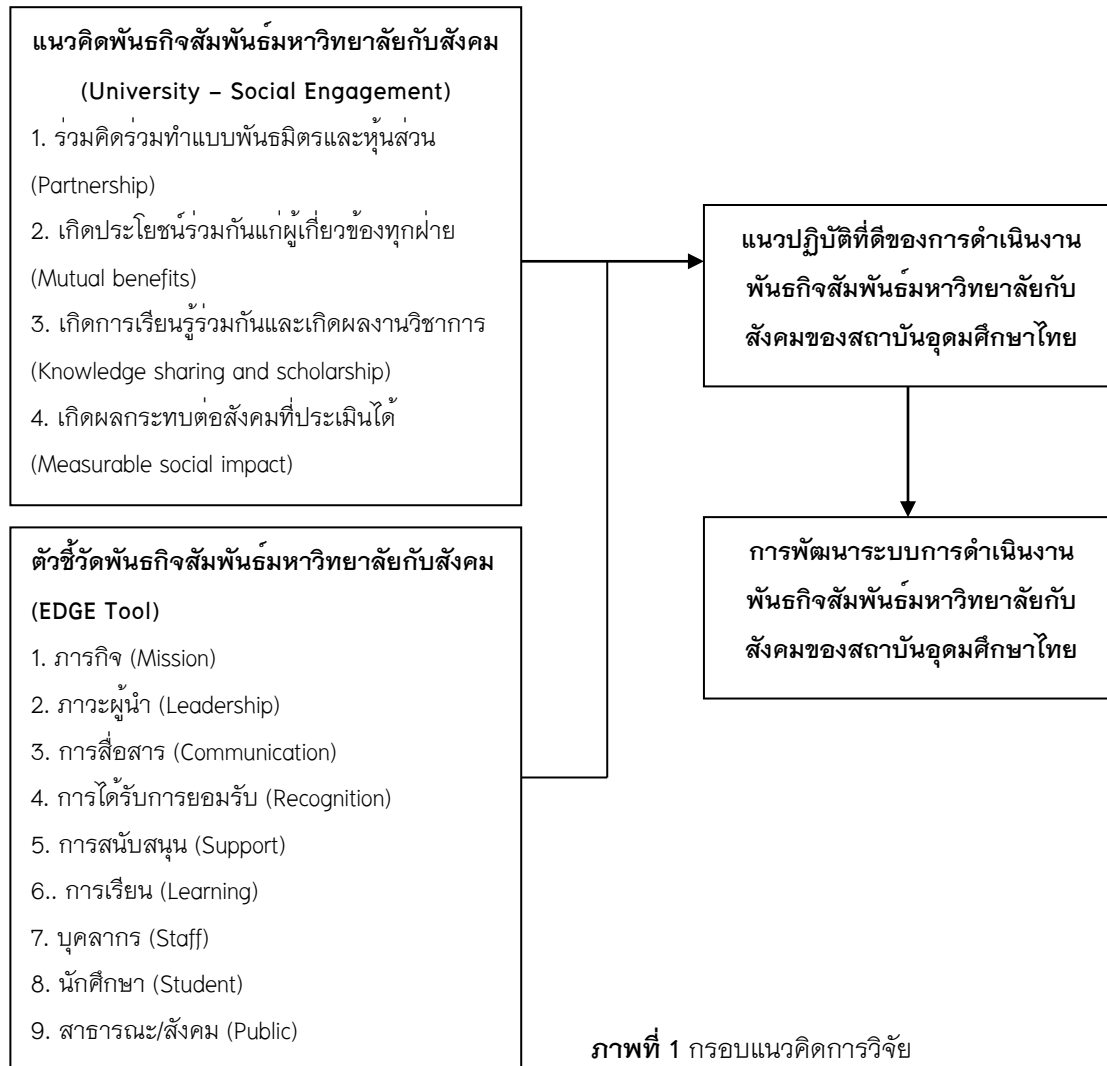
พันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม

การพัฒนาแบบสำรวจสถานการณ์ภาพพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม ในประเทศไทยจากผลการจัดการประชุม 1st Engagement Thailand Annual Conference ของ Engagement Thailand ร่วมกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ British Council เมื่อวันที่ 28–29 สิงหาคม 2557 ที่จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ทราบว่ามหาวิทยาลัยในประเทศไทย มีการดำเนินงานมหาวิทยาลัยเพื่อสังคมอย่างกว้างขวาง และหลากหลายรูปแบบ แต่ยังไม่มีข้อมูลในเชิงระบบที่แสดงให้เห็นถึงสถานการณ์การทำงานมหาวิทยาลัยเพื่อสังคมของประเทศไทยในภาพรวม ทั้งในด้านระบบกลไกที่เกื้อหนุน กระบวนการที่เกี่ยวข้อง และบุคลากรที่ดำเนินการ (นงเยาว์ เปรมกมลเนตร, 2558) โดยแนวทางในการพัฒนา โครงการพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมจะต้องพัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมในทุก ๆ ด้าน (University of British Columbia, 2014) และจะต้องปรับแนวคิด วิธีการให้ทุนสนับสนุนการดำเนินโครงการโดยเริ่มจากการศึกษาพื้นที่วิเคราะห์พื้นที่และจะต้องให้ทุนเป็นลักษณะที่มี การบูรณาการระหว่างสาขาวิชาต่าง ๆ และกำหนดให้เป็นลักษณะชุดโครงการและมีโครงการย่อยประกอบไปด้วย นอกจากนั้นจะต้องมีการประเมินโครงการหลังจากสิ้นสุดการดำเนินงานในทุกโครงการ (ธงพล พรหมสาขาณ สกลนคร และ คณะ, 2561)

ดังนั้นขั้นตอนในการพัฒนาตัวชี้วัดไทย จึงได้ใช้แนวทางของ EDGE Tool ซึ่ง NCCPE สหราชอาณาจักรได้พัฒนาขึ้นเป็นหลัก ประกอบกับข้อคิดเห็นจากการจัดการสนทนากลุ่มร่วมกับผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 3 ครั้ง โดยมุ่งเน้นให้ 1) เป็นเครื่องมือสำหรับทบทวนและปรับปรุงการทำงานของมหาวิทยาลัย 2) สะท้อนสถานะการทำงานวิชาการเพื่อสังคมในมิติปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต แต่ไม่ครอบคลุมถึงผลลัพธ์ และผลกระทบ 3) เป็นระยะเริ่มต้น 4) วิธีการเก็บข้อมูลมีความสะดวกในการใช้งาน/ไม่ซับซ้อน/ไม่เพิ่มภาระงานให้กับมหาวิทยาลัย และ 5) วิธีการเป็นที่ยอมรับในทางวิชาการ

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนา ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม และการสังเคราะห์ตัวชี้วัดพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของ NCCPE สหราชอาณาจักรประกอบกับการจัดการสนทนากลุ่ม โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา ผู้วิจัยได้ทำการวิจัย โดยแบ่งเป็น 2 ระยะ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีของการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

1. ข้อมูลเอกสาร ผู้วิจัยศึกษาทำการศึกษาเอกสารของตัวแทนสถาบันอุดมศึกษา 5 แห่ง แบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จากกลุ่มสถาบันอุดมศึกษา 5 กลุ่ม กลุ่มละ 1 แห่ง และมหาวิทยาลัยในประเทศอีก 2 แห่ง รวมทั้งสิ้น 7 แห่ง คือ 1) ตัวแทนกลุ่มมหาวิทยาลัยของรัฐ คือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2) ตัวแทนกลุ่มมหาวิทยาลัยในกำกับรัฐ คือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 3) ตัวแทนกลุ่มมหาวิทยาลัยกลุ่มเทคโนโลยีราชมงคล คือ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี 4) ตัวแทนกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ 5) ตัวแทนกลุ่มมหาวิทยาลัยเอกชน คือ มหาวิทยาลัยสยาม 6) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และ 7) มหาวิทยาลัยแมนเชสเตอร์ เอกสารที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ กรอบแผนยุทธศาสตร์ระยะยาว แผนพลิกโฉมมหาวิทยาลัย แผนพัฒนาความเป็นเลิศ แผนปฏิบัติการ รายงานประจำปี มติที่ประชุมรายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการ แบบฟอร์มข้อเสนอโครงการพันธกิจสัมพันธ์ตามยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ที่รับผิดชอบและเกี่ยวข้องโดยตรงกับงานพันธกิจสัมพันธ์ จากสถาบันอุดมศึกษา ตัวอย่างทั้ง 5 แห่ง ประกอบด้วย ผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัย 1 คน อาจารย์ 1 คน บุคลากร 1 คน นักศึกษา 1 คน และตัวแทนชุมชน 1 คน รวม 25 คน ผู้วิจัยได้แสดงเอกสารต่อกลุ่มผู้ให้ข้อมูลก่อนการสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้ 1) เอกสารข้อมูลและขอความยินยอมสำหรับอาสาสมัคร ฉบับที่ 1.0 วันที่ 11 กันยายน 2566 และ 2) หนังสือรับรองจริยธรรมวิจัย หมายเลขรับรอง : SWUEC-662039 วันที่ 15 กันยายน 2566 ซึ่งรับรองโดยหน่วยจริยธรรมและมาตรฐานการวิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ กลุ่มตัวชี้วัดของการทำงานวิชาการเพื่อสังคมระดับสถาบัน (The EDGE Tool) โดยตัวชี้วัดประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก 9 ตัวชี้วัด คือ 1) ปัจจัยนำเข้าหรือเป้าประสงค์ ประกอบด้วย ภารกิจ ภาวะผู้นำ และการสื่อสาร 2) กระบวนการ ประกอบด้วย การสนับสนุน การเรียนรู้ และการยอมรับ และ 3) ผลผลิต ประกอบด้วย บุคลากร นักศึกษา และสาธารณะ/สังคม

เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ 1. แบบบันทึกแนวปฏิบัติที่ดีของการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม ใช้บันทึกข้อมูลเอกสาร 2. แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างแนวปฏิบัติที่ดีของการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลทั้ง 2 ขั้นตอน มาพิจารณา ร่วมกัน ทำการผสมผสานข้อมูลที่ซ้ำหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกันให้เป็นแนวปฏิบัติข้อเดียวกัน รวมทั้งข้อมูลที่แตกต่างกัน จากนั้นจึงนำมาสรุปและบันทึกเป็นแนวปฏิบัติที่ดีรายชื่อโดยแยกตามตัวชี้วัดทั้ง 9 ตัวชี้วัด

ระยะที่ 2 การพัฒนาระบบการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยทำการศึกษาโดยศึกษาโดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารระดับสูงของสถาบันอุดมศึกษาและหน่วยงานภาคสังคม จำนวน 8 คน เพื่อพิจารณาร่างระบบการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย

เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ ร่างระบบการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย และแบบวิเคราะห์ข้อมูลการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัย

การศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีของการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย

ผลการวิจัย พบว่า การศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีของการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย พบว่า 1) แนวปฏิบัติที่ดีด้านปัจจัยนำเข้าหรือเป้าประสงค์มี 45 แนวปฏิบัติ โดยมีตัวชี้วัดที่สังเคราะห์ขึ้นใหม่ 1 ตัวชี้วัด คือ ธรรมาภิบาล (Good Government) 2) แนวปฏิบัติที่ดีด้านกระบวนการมี 44 แนวปฏิบัติ โดยมีตัวชี้วัดที่สังเคราะห์ขึ้นใหม่ 1 ตัวชี้วัด คือ ระบบนิเวศของการทำงาน (Ecosystem) และ 3) แนวปฏิบัติที่ดีด้านผลผลิตหรือกลุ่มคนมี 59 แนวปฏิบัติ โดยมีตัวชี้วัดที่สังเคราะห์ขึ้นใหม่ 1 ตัวชี้วัด คือ ความเป็นนานาชาติ (Internationality) นอกจากนี้ยังพบว่าแนวปฏิบัติที่ดีทั้งหมดมีความครอบคลุมทุกภารกิจของอุดมศึกษาและการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์ทั้งในรูปแบบของ Internal Engagement, External Engagement และ International Engagement

ตารางที่ 1 แสดงตัวชี้วัดที่สังเคราะห์ได้จากการศึกษาแนวปฏิบัติที่ดี

กลุ่มตัวชี้วัดเดิม 3 กลุ่ม 9 ตัวชี้วัด (เดิม)	กลุ่มตัวชี้วัดใหม่ 3 กลุ่ม 12 ตัวชี้วัด (สังเคราะห์ใหม่)
ด้านปัจจัยนำเข้า ได้แก่ กลุ่มเป้าหมาย (Purpose) มี 3 ตัวชี้วัด คือ ตัวชี้วัดที่ 1 ภารกิจ (Mission) ตัวชี้วัดที่ 2 ภาวะผู้นำ (Leadership) ตัวชี้วัดที่ 3 การสื่อสาร (Communication)	ด้านปัจจัยนำเข้า ได้แก่ กลุ่มเป้าหมาย (Purpose) มี 4 ตัวชี้วัด คือ ตัวชี้วัดที่ 1 ภารกิจ (Mission) ตัวชี้วัดที่ 2 ภาวะผู้นำ (Leadership) ตัวชี้วัดที่ 3 การสื่อสาร (Communication) ตัวชี้วัดที่ 4 ธรรมาภิบาล (Good Governance)
ด้านปัจจัยกระบวนการ ได้แก่ กลุ่มกระบวนการ (Process) มี 3 ตัวชี้วัด คือ ตัวชี้วัดที่ 4 การยอมรับ (Recognize) ตัวชี้วัดที่ 5 การสนับสนุน (Support) ตัวชี้วัดที่ 6 การเรียนรู้ (Learning)	ด้านปัจจัยกระบวนการ ได้แก่ กลุ่มกระบวนการ (Process) มี 4 ตัวชี้วัด คือ ตัวชี้วัดที่ 5 การยอมรับ (Recognize) ตัวชี้วัดที่ 6 การสนับสนุน (Support) ตัวชี้วัดที่ 7 การเรียนรู้ (Learning) ตัวชี้วัดที่ 8 ระบบนิเวศในการทำงาน (Ecosystem)

กลุ่มตัวชี้วัดเดิม 3 กลุ่ม 9 ตัวชี้วัด (เดิม)	กลุ่มตัวชี้วัดใหม่ 3 กลุ่ม 12 ตัวชี้วัด (สังเคราะห์ใหม่)
ด้านผลลัพธ์ (Output) ได้แก่ กลุ่มคน (People) ตัวชี้วัดที่ 7 บุคลากร (Staff) ตัวชี้วัดที่ 8 นักศึกษา (Student) ตัวชี้วัดที่ 9 สังคม/สาธารณะ (Public)	ด้านผลลัพธ์ (Output) ได้แก่ กลุ่มคน (People) มี 4 ตัวชี้วัด คือ ตัวชี้วัดที่ 9 บุคลากร (Staff) ตัวชี้วัดที่ 10 นักศึกษา (Student) ตัวชี้วัดที่ 11 สังคม/สาธารณะ (Public) ตัวชี้วัดที่ 12 ความเป็นนานาชาติ (Internationality)

การพัฒนาระบบการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบัน อุดมศึกษาไทย

ผลการวิจัย พบว่า ผลการพัฒนาระบบการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย สรุปได้ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 สภาพปัจจุบันและภาพอนาคตที่คาดหวัง ประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย 2 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) องค์ประกอบย่อยที่ 1 การวิเคราะห์โจทย์ปัญหาทางสังคม ประกอบด้วย แนวทางการดำเนินงาน 6 แนวทาง 2) องค์ประกอบย่อยที่ 2 การมีส่วนร่วมของสังคม ประกอบด้วย แนวทางการดำเนินงาน 5 แนวทาง

องค์ประกอบที่ 2 ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) องค์ประกอบย่อยที่ 1 การบริหารจัดการ ประกอบด้วย แนวทางการดำเนินงาน 5 แนวทาง 2) องค์ประกอบย่อยที่ 2 ด้านคน ประกอบด้วย แนวทางการดำเนินงาน 4 แนวทาง 3) องค์ประกอบย่อยที่ 3 ด้านเงิน/งบประมาณ ประกอบด้วย แนวทางการดำเนินงาน 4 แนวทาง 4) องค์ประกอบย่อยที่ 4 ด้านทรัพยากร ประกอบด้วยแนวทางการดำเนินงาน 5 แนวทาง

องค์ประกอบที่ 3 การดำเนินงาน ประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) องค์ประกอบย่อยที่ 1 วงจรคุณภาพ ประกอบด้วย แนวทางการดำเนินงาน 3 แนวทาง 2) องค์ประกอบย่อยที่ 2 หลักพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม ประกอบด้วย แนวทางการดำเนินงาน 5 แนวทาง 3) องค์ประกอบย่อยที่ 3 รูปแบบการดำเนินงาน ประกอบด้วย แนวทางการดำเนินงาน 5 แนวทาง

องค์ประกอบที่ 4 ผลผลิต ประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย 2 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) องค์ประกอบย่อยที่ 1 ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ ประกอบด้วย แนวทางการดำเนินงาน 4 แนวทาง 2) องค์ประกอบย่อยที่ 2 ความเชื่อมโยง ประกอบด้วย แนวทางการดำเนินงาน 2 แนวทาง

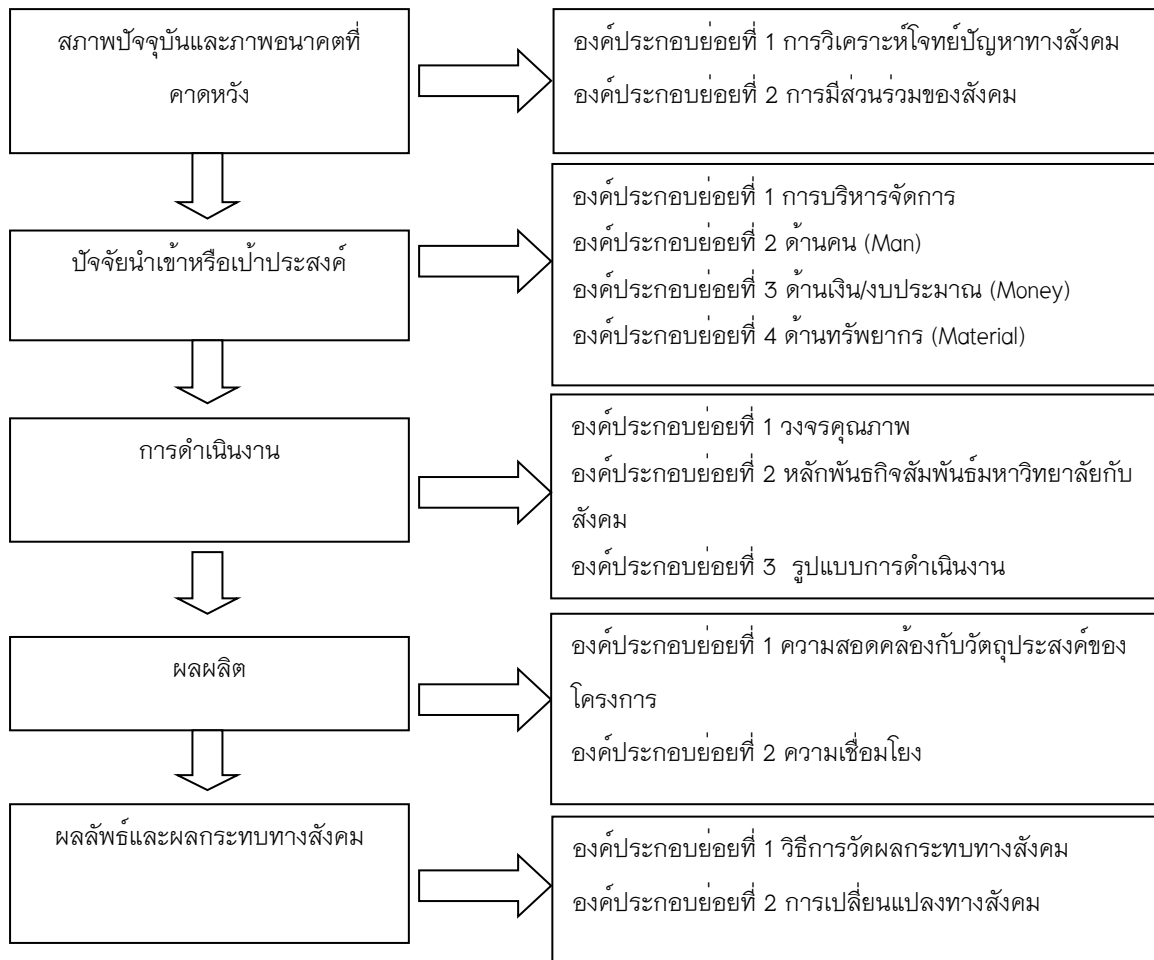
องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์และผลกระทบทางสังคม ประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย 2 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) องค์ประกอบย่อยที่ 1 ประกอบด้วย แนวทางการดำเนินงาน 7 แนวทาง 2) องค์ประกอบย่อยที่ 2 การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ประกอบด้วย แนวทางการดำเนินงาน 6 แนวทาง

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาระบบการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย พบว่า ระบบการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทยเป็นไปตามหลักพันธกิจสัมพันธ์ บูรณาการภารกิจ 4 ด้านของอุดมศึกษาและรูปแบบของการทำงานกับสังคม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถาบันอุดมศึกษา มีการสร้างเครือข่ายบริการวิชาการร่วมกันอย่างกว้างขวางของทุกกลุ่มมหาวิทยาลัย โดยมีหลักพันธกิจสัมพันธ์และภารกิจอุดมศึกษาเป็นแผนที่นำทาง สอดคล้องหลักการสำคัญ 4 ประการของพันธกิจสัมพันธ์ กล่าวคือ การร่วมคิดร่วมทำแบบพันธมิตรและหุ้นส่วน การเกิดประโยชน์ร่วมกันแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและเกิดผลงานทางวิชาการ และเกิดผลกระทบต่อสังคมและชุมชนที่ประเมินได้ (สมาคมพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม, 2562) รวมถึงการเพิ่มความโปร่งใส การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน การเพิ่มประสิทธิภาพของระบบราชการ การปรับปรุงคุณภาพการบริการสาธารณะ การส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจ การสร้างสันติภาพและเสถียรภาพทางสังคม (Sari, 2023) และยังสามารถเพิ่มการส่งมอบทางสังคมของการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคประชาสังคมได้อีกด้วย (Bhargava, 2015) ในขณะที่ มิติระบบนิเวศของการทำงาน พบว่า มีการระบุถึงการทำงานร่วมกันทั้งภายในและภายนอกสถาบันแบบเชื่อมโยงเกื้อหนุน (ชุดิมา สุตจรรยา และ เทือน ทองแก้ว, 2562) มีพลังเชิงบวก มีความเข้มแข็ง อาจเป็นเพราะการทำงานมีการบูรณาการกระบวนการทำงานที่ยืดหยุ่นแบบ Co-Partner ตั้งแต่เริ่มโครงการจนถึงส่งมอบโครงการ และสอดคล้องกับ การศึกษาวัฒนธรรมที่หลากหลายและวัฒนธรรมระหว่างประเทศ 4) มิติของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การสร้างเครือข่ายระหว่างสถาบันการศึกษาด้วยกันในระดับนานาชาติ และ 5) มิติของนโยบายของรัฐบาลและผู้นำระดับสูงของประเทศ

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง คือ ระบบการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย ที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้น ได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงระบบการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับปรุงร่างระบบการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย เพื่อให้ได้มาซึ่งระบบการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทยที่สมบูรณ์ โดยแต่ละองค์ประกอบของระบบมีการปรับปรุงข้อมูลตามธรรมชาติให้เป็นองค์ประกอบย่อย รวมทั้งมีการปรับปรุงรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบย่อย ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 สภาพปัจจุบันและภาพอนาคตที่คาดหวัง (Need) ประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย 2 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบย่อยที่ 1 การวิเคราะห์โจทย์ปัญหาทางสังคม (Social Problem Based) องค์ประกอบย่อยที่ 2 การมีส่วนร่วมของสังคม (Public Participation)

องค์ประกอบที่ 2 ปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบย่อยที่ 1 การบริหารจัดการ (Management) องค์ประกอบย่อยที่ 2 ด้านคน (Man) องค์ประกอบย่อยที่ 3 ด้านเงิน/งบประมาณ (Money) องค์ประกอบย่อยที่ 4 ด้านทรัพยากร (Material)

องค์ประกอบที่ 3 การดำเนินงาน (Activity) ประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบย่อยที่ 1 วงจรคุณภาพ (Quality Improvement Cycle) องค์ประกอบย่อยที่ 2 หลักพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม องค์ประกอบย่อยที่ 3 รูปแบบการดำเนินงาน

องค์ประกอบที่ 4 ผลผลิต (Output) ประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย 2 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบย่อยที่ 1 ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ (Objective Result) องค์ประกอบย่อยที่ 2 ความเชื่อมโยง

องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์และผลกระทบทางสังคม (Outcome/Impact) ประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย 2 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบย่อยที่ 1 วิธีการวัดผลกระทบทางสังคม องค์ประกอบย่อยที่ 2 การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

สรุป

การศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีของการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย พบว่า 1) แนวปฏิบัติที่ดีด้านปัจจัยนำเข้าหรือเป้าประสงค์มี 45 แนวปฏิบัติ โดยมีตัวชี้วัดที่สังเคราะห์ขึ้นใหม่ 1 ตัวชี้วัด คือ ธรรมาภิบาล 2) แนวปฏิบัติที่ดีด้านกระบวนการมี 44 แนวปฏิบัติ โดยมีตัวชี้วัดที่สังเคราะห์ขึ้นใหม่ 1 ตัวชี้วัด คือ ระบบนิเวศของการทำงาน และ 3) แนวปฏิบัติที่ดีด้านผลผลิตหรือกลุ่มคนมี 59 แนวปฏิบัติ โดยมีตัวชี้วัดที่สังเคราะห์ขึ้นใหม่ 1 ตัวชี้วัด คือ ความเป็นนานาชาติ นอกจากนี้ยังพบว่าแนวปฏิบัติที่ดีทั้งหมดมีความครอบคลุมทุกภารกิจของอุดมศึกษาและการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์ทั้งในรูปแบบของ Internal Engagement, External Engagement และ International Engagement ภายหลังจากพัฒนาระบบการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย มีองค์ประกอบของระบบ 5 องค์ประกอบ ประกอบด้วย 1) องค์ประกอบที่ 1 สภาพปัจจุบันและภาพอนาคตที่คาดหวัง 2) องค์ประกอบที่ 2 ปัจจัยนำเข้า 3) องค์ประกอบที่ 3 การดำเนินงาน 4) องค์ประกอบที่ 4 ผลผลิต และ 5) องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์และผลกระทบ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การวิจัยนี้มุ่งพัฒนาระบบการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย เป็นการศึกษากระบวนการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมที่มีลักษณะเป็นการทำงานเชิงวิชาการของมหาวิทยาลัยร่วมกับสังคมที่ประกอบด้วย การร่วมคิดร่วมทำแบบพันธมิตรและหุ้นส่วน การเกิดประโยชน์ร่วมกันแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและเกิดผลงานวิชาการ และเกิดผลกระทบต่อสังคมที่ประเมินได้ โดยใช้ตัวชี้วัดการดำเนินงาน 3 ด้าน คือ ด้านเป้าประสงค์ ด้านกระบวนการ และด้านคน แล้วนำมาจัดให้เป็นระบบตามทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change) ประกอบด้วย 1) ปัจจัยนำเข้า 2) กระบวนการ 3) ปัจจัยส่งออก และ 4) ผลกระทบทางสังคม โดยสถาบันอุดมศึกษาและหน่วยงานภาครัฐสามารถนำระบบการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย จากงานวิจัยนำไปปรับใช้ในการทำงานร่วมกับสังคมเชิงนโยบายตามบริบทของแต่ละสถาบันได้อย่างมีทิศทาง และยังตอบสนองยุทธศาสตร์อุดมศึกษาและยุทธศาสตร์รวมทั้งและเป้าหมายความยั่งยืน (SDGs) อีกด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาดังนี้เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย ดังนั้นในการศึกษาดังต่อไปควรมีการศึกษาในประเด็นของแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานโครงการพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม เพื่อเป็นการนำระบบการดำเนินงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทยที่ผู้วิจัยได้ศึกษา มาประยุกต์ใช้ในการศึกษาต่อยอด

เอกสารอ้างอิง

- กฤษ อังคนาพร. (2565). *จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กับ Social Engagement*. สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2567, จาก <https://www.cts.chula.ac.th/work/cu-social-engagement/cu-with-se/>
- ฉัตรนภา พรหมมา. (2561). รูปแบบการประเมินเสริมพลังการบริหารจัดการงานวิจัยและพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์กับชุมชนท้องถิ่น. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์*, 13(2), 1-12. สืบค้นจาก <https://ph01.tci-thaijo.org/index.php/uruj/article/view/152413>
- ชุดิมา สุตจรรยา และ เทียน ทองแก้ว. (2562). ความเป็นนานาชาติ: ความสำคัญของสถาบันอุดมศึกษาไทยในเวทีระดับนานาชาติ. *วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช*, 32 (2), 70-87. สืบค้นจาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/stouj/article/view/232917>

ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร, ชิดชนก เชิงเขาว์ และ เกษตรชัย และหิม. (2561). แนวทางในการพัฒนาการดำเนินโครงการพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม. *วารสารการจัดการสมัยใหม่*, 16(2), 1–16. สืบค้นจาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/stou-sms-pr/article/view/168357>

วิจารณ์ พานิช. (2562). *มหาวิทยาลัยแห่งอนาคต*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
สมาคมพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม. (2567). *หลักการพื้นฐานในการทำงาน*. สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2567, จาก <https://www.engagementthailand.org/about-us/>

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

Bhargava, V. (2015). *Engaging citizens and civil society to promote good governance and development effectiveness*. Manila: Asian Development Bank.

Sari, A. R. (2023). The impact of good governance on the quality of public management decision making. *Journal of Contemporary Administration and Management*, 1(2), 39–46.
<https://doi.org/10.61100/adman.v1i2.21>

Srisa-an, W. (2016). University engagement article, socially-engaged scholarship. Bangkok: Engagement Thailand.

University of British Columbia. (2014). *University of British Columbia community engagement concept paper*. Vancouver: VP Communications & Community Partnership.